

KRONİK

“İSTANBUL’DA 28.3 - 1.4.1979 ARASINDA YAPILAN İNSAN HAKLARI TOPLANTISI HAKKINDA DÜŞÜNCELER”

El-Mehamun : (“Avukatlar”), (Şam), Yıl : 44, No. 2-3, (1979), ss. 62-67.

Yazan : Dr. Riyaz El-Davudi, Devletler Umumî Hukuku Öğretim Üyesi,
Hukuk Fakültesi, Şam Üniversitesi.

Kısaltarak Çeviren : Doç. Dr. Ömer Kürkçüoğlu

“Bu toplantıyı, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi’ne bağlı İnsan Hakları Merkezi; Türkiye Dışişleri Bakanlığı’nun işbirliği ve U N E S C O’nun gözetimi altında düzenlendi. Toplantıya katılımcı olarak çağrılan devletler şunlardı : Sovyetler Birliği, Romanya, Bulgaristan, Yugoslavya, Yunanistan, Suriye, Irak, İran ve Türkiye. Bu devletlerin hepsi —özür dileyip katılmayan İran dışında— üniversite ve uluslararası enstitülerinden temsilcileriyle icabet ettiler.

Toplantının Ele Aldığı Konular ve Çalışmalar

Toplantı, insan haklarının öğretilmesi konusu üzerinde görüşmelerle geçti. Merkez, katılımcılardan, çalışma konularını aşağıdaki dört nokta hakkında sıralamalarını istemişti : Önce, devletin, insan haklarına ilişkin uluslararası antlaşmaların onaylanmasından veya bunlara katılmasından doğan durum. İkinci olarak, ülkenin, üniversitelerinde insan haklarının okutulmasına ilişkin görüşü. Üçüncü olarak, devletin, bölgesinde çeşitli gruplar için insan hakları çerçevesinde tanıdığı haklar. Dördüncü olarak da, üniversiteler arasında, insan hakları alanında öğretim ve araştırmanın geliştirilmesi ve derinleştirilmesi açısından işbirliği. Aşağıda, toplantı sırasında bu noktalar hakkında ortaya çıkan yönleri ve çıkarılabilecek genel sonuçları sunacağız. Fakat, bunlara geçmeden önce, önemi dolayısıyla ilk olarak iki düşünceye yer vereceğiz :

Önce; bu toplantı, UNESCO kuruluşunun davetiyle, insan haklarının öğretimi konusunda (1978) yılında Eylül’de Viyana’da¹ yapılan

¹ Bak. : “El-Mehamun”, Sayı : 5-6-7-8 (1978), Yıl : 43, s. 110.

konferansın sonrasına rastlamıştır. İstanbul'daki toplantının, (UNESCO'nun) bu alandaki çabalarını taçlandırdığı kabul edilmektedir.

İkincisi; katılımcı devletler topluluğu, UNESCO'nun öngördüğü coğrafi dağılım ilkesi gereği, tek bir grup niteliğinde değildi. Bazıları sosyalist devletler topluluğuna, bazıları Arap devletleri topluluğuna, diğerleri de Avrupa devletleri topluluğuna mensuptular. Bu durum ise, çeşitli ideolojilere mensup olunması demekti ki bu da insan hakları alanındaki çeşitli felsefeleri yansıtmaktaydı. Türkiye Hükümeti'nin toplantıya gösterdiği ilginin nedeni burada yatmaktadır. Türkiye, bu ülkelerle ilişkilerine yeni bir görünüm kazandırmak istiyordu.

Şu halde, toplantı, Viyana Konferansının kararlarının uygulanması konusunda pratik bir yol bulunması için çeşitli görüşteki ülkeler çerçevesinde bir girişim olup, insan hakları dâvalarında ortak bir anlayışa varmağa yöneliktir.

Toplantının sonuçları bunu sağlamakta yardımcı olmuş mudur?

Zikrettiğimiz birinci nokta hakkında katılımcıların ulaştığı hususlar, iki sorunu ele alıyordu: Önce devletin, yaptığı antlaşmalara koyduğu sınırlamaların çerçevesi; ikincisi de antlaşmalardan doğan ve iç hukukta insan haklarının uygulanışına ilişkin kurallara ait güvenceler.

Katılımcı Devletlerce İmzalanmış Antlaşmalar

Şurası açıklıkla belirtildi ki, katılımcı devletlerin tümü, insan haklarına ilişkin antlaşmalara bağlı kalmışlardır. Bu antlaşmalar, B.M. Genel Sekreteri'nin nezdinde depozit edilmiş uluslararası belgelerin tümünü oluşturmaktadır."

Yazar, daha sonra, uluslararası nitelikli ve bir yandan iktisadi ve sosyal, öte yandan da medenî ve siyasal alanlardaki insan haklarına ilişkin özel anlaşmalara büyük sadâkat gösterildiğini belirtip şunları söylemektedir :

"Fakat, bazı devletler Kamusal (Medenî) ve Siyasal İnsan Hakları Özel Antlaşması'nın² İhtiyarî Protokolü'ne sadâkat göstermediler. Bunun nedenleri şöyledir :

Kamusal (Medenî) ve Siyasal Haklar Uluslararası Özel Antlaşması'nın³ 4. Maddesinde zikredildiği gibi, Protokol, bir İnsan Hakları Ko-

² "El-Mehamun", Yıl: 1978, Sayı: 12, s. 234.

³ "El-Mehamun", Yıl: 1979, Sayı 5, 6, 7 ve 8'de, s. 118.

mitesi kurulmasını öngörmektedir. Bu Komite, adı geçen Protokol'ün belirlediği şekle uygun olarak, yani, âkit devletlerin kendi ülkesindeki hukuka dayanarak dâva açmış bulunan yurttaşlarının şikâyetlerini kabul edip araştırmak yetkisine sahiptir. Komite, böyle bir şikâyet başvurusunu aldığı anda, hakkında şikâyette bulunulan devleti durumdan haberdar edecektir. Söz konusu devletten, sorunun aydınlığa kavuşturulması için görüş ve açıklama ile antlaşmanın bir maddesine dayanılarak açılan dâvadan doğan durumun ıslâhı için hangi adımların atıldığı konusunda Komisyon'a bilgi vermesi istenilecektir."

Yazar, daha sonra, Komisyon'un yetkilerinin, devletlerin içişlerine müdahale yönünü ayrıntılı bir biçimde tartışmaktadır.

Yazar, daha sonra, toplantıya katılanların, Protokol'ün bütün devletlerce onaylanması dileğini belirttiğini söylemektedir. Toplantıda, insan haklarına ilişkin uluslararası hükümlerin, devletlerin iç sistemlerine de girmesi konusunun da görüşüldüğünü eklemektedir. Daha sonra, yazar, Suriye'nin bu konudaki durumunu incelemektedir.

Katılımcı devletlerin üniversitelerinde ve enstitülerinde insan haklarının öğretimi konusunun da görüşüldüğünü belirten yazar, bu konunun iki uluslararası belgeyle [Kamusal (Medenî) ve Siyasi Haklar Antlaşması ve İktisadî, Kültürel ve Sosyal Hakları Antlaşması ile Helsinki Nihaî Metni] yakın ilgisini kaydettikten sonra şunları söylemektedir :

"Katılımcıların hepsi, insan haklarının öğretimi konusunda, Viyana'da UNESCO'nun himayesinde, 12-16 Eylül 1978'de yapılan konferans sonunda yayınlanan nihaî belgenin önemini ve bunun, insan haklarının bütün öğretim aşamalarında temelini oluşturacağını ifade ettiler. Bu konunun, iktisadî kalkınma, uluslararası yeni iktisadî, sosyal, kültürel düzen ile; uluslararası barış ve silâhsızlanmayla ilgisini dile getirdiler."

Yazar, daha sonra, Arap heyetlerinin, Arap topraklarında "self-determination" hakkının önemi üzerinde durduklarını; Filistin Arap halkı için bu ve öteki insan haklarının uygulanması gereğini belirttiklerini söylemektedir. Yazar şunları eklemektedir :

"Suriye heyeti, Irak heyetinin de iştirâkiyle, Filistin halkının 'self-determination' hakkına ilişkin bir tavsiye kararı alınması teklifinde bulundu. Fakat, toplantının dâvetçileri, Filistin dâvasına sempati bulmakla beraber, çalışmaların sonunda tavsiye kararları alınması eğiliminde olmadıkları için, bu konuda bir karar alınmamıştır.

Yine aynı sebepten dolayı, insan hakları konusunda üniversiteler arasında işbirliği hususunda da —bu konuda katılımcı heyetlerce dileklerde bulunulduğu halde— herhangi bir tavsiye kararı alınmadı. Yine de, toplantının çalışmalarının sonunda, UNESCO'nun insan hakları ve barış bölümünün müdürü Sayın Karel Vasak'ın sunduğu şu üç teklif üzerinde mutabakat oluştu :

Ankara Üniversitesi'nin İnsan Hakları Merkezinin;

— katılımcı devletlerin üniversiteleri arasındaki ilişkileri düzenlemekle,

— toplantıya katılan heyetlerin önüne sunulan toplantı çalışmalarına ilişkin metinleri ve toplantı boyunca yapılan tartışmaları kapsayan bir yayının çıkarılmasıyla ve nihayet,

— insan hakları alanında "ortak" fikir etrafında yeni bir toplantı hazırlamakla görevlendirilmesi.

Tavsiye kararlarının eksikliğinde rağmen bu toplantının başarılı olduğunu söylemek mümkündür. Toplantı çeşitli ideolojileri temsil eden komşu devletleri bir araya getirdi. Üniversitelerin temsilcileri, insan hakları konularını tartışıp birçok sorun üzerinde ortak anlayışa vardılar. Dünyadaki insan haklarına ilişkin çalışmaların gelişmesinin —siyasi ve ideolojik ayrılıklar yüzünden— çok yavaş olmaması ise zaten mümkün değildir."